

Igl giubileum digl pionier

DA BARTOLOME TSCHARNER/FMR

■ Uon e'gl 10 ons c'Othmar Caviezel da Tumeagl à antschieit a cultivar crocus d'atun par produtgear safràna. El e sto igl ampre agl Grischùn. Dantànt e'gl passa 30 cultivaturs digl «òr cotschen». Quest atun e'gl peia par la dieschavla geada, c'igl impressari, pur da nursas a cultivatur da crocus d'atun à antschieit la racolta da safràna an Tumbleastga. A Tumeagl flureschen davent digls 3 da quest mains antoca veiadaint igl november quegl da 300 000 flurs sen egn èr da 60 aras. Cun quegl e'gl gartagieu agl pionier tumbleastgegn da damussar, c'igl segi pussevel da cultivar safràna betga me agl Vallais, mobagn ear agl Grischùn. A Mund sacatava numnada-meing anc la davosa plantaziùn da safràna an Svizra. Igl e alura ear là, c'Othmar Caviezel à vieu par l'ampem' cada quella flur misteriusa ca pòssa durànt la stad a flurescha pèr d'atun var tschentg eandas. «Igl 1992 ve jou passanto las vacanzas cun mia famiglia a Mund. Là ve jou amprieu d'ancanuscher quella plànta. Quella mi plascheva aschi fetg, c'igl patratg da far egn'amproma da tschantar ella ear an Tumbleastga mi à mena ple do pòss antoc'igls 2010», raquenta Caviezel. «Jou veva constato ca Mund vegi ple u mains igl madem clima sulegliv sco nus an Tumbleastga, spezialmeing sco nus qua a Tumeagl.»

Avànt 10 ons àl alura ristgieu da far igl pass dezisiv: El à planto 600 tschagolas c'el veva impurto da la Frantscha. Par eruir igl liac ple adato par sia cultivaziùn da safràna àl fatg amprovas a Tumeagl, Pasqual, Sched a Veulden. Sched fussi forza ànc ampo ple adato, manegia Caviezel. Mo el e sadezidieu par Tumeagl, noua c'igl vomi ple tgientsch da tschantar a zarclar. «Dantànt ve jou survagnieu egn tal tschafen da quella cultura ca racolt ussa var 300 000 flurs agl curs digl atun. Quegl dat radund egn kilo safràna.» Quegl para poc. Mo observànd la fiera da safràna, e'gl evidaint c'ign raschùna digl «òr cotschen», parquegl ca safràna e la ple tgeara speztgareia. Avànt diesch ons veva'l mess a sasez la fegnamira da cuntànscher la racolta d'egn kilo an tearma d'egn dezeni. Mo quella quanti-

Othmar Caviezel da Tumeagl, igl pionier da la cultivaziùn da safràna agl Grischùn, racolta par la 10avla geada las flurs digl crocus d'atun a Davos Dusch/Tumeagl. FOTO BARTOLOME TSCHARNER

tad veva'l cuntanschieu gea igl on passo. Uon vigni el cartevlameing a racoltar ampo ple poc, parquegl c'el vegi tschanto nignas tschagolas novas. Igl crocus sativus – co la tschagola vean numnada ufizialmeing – samultiplitescha seza cun far egn, duas tschagolas pintgas ad on. Sem dat igl nign, parquegl ca la flur e sterila. Parquegl fan ign ear betga don a la plànta cun sdarpar la flur.

Igl vut bleara pazientzta a lavur a màn

«A l'antscheata nign c'à prieu serius mieus project. Parfegn egn studi, fatg par la

regenza grischùna, veva exprimieu dubis. Mo uss e'gl 10 ons realitad», salegra Caviezel cun raschùn. Me a la feasta da giubileum àl da desister. Quella fetschi el forza igl on proxim, ansemel cu gl giubileum digls 45 ons da la sia interpresa da biagear.

Mo igl «òr cotschen» pretenda bleara lavur a màn: Da stad e'gl da zarclar, d'atun da racoltar mintga suleta flur a distatgear igls tres fils cotschens, igls pistils, peia las parts femininas da la flur. Quels cuntengnan la safràna. «Igl on passo vainsa racolto 250 000 flurs an tearma da 34 gis durànt radund 500 uras», gi

Caviezel, managiànd el ad las numerusas gidàntas a gidànters.

Vurdànd segl èr mi para igl zarcl'em d'easser egn grànd problem. «Na, gnànc» cuntergi Caviezel, «nus vagn egn maschina speziala an Tumbleastga.» Cun quella segi pussevel da zarclar las retschas da crocus sainza blassar las taschagolas. Igl crocus d'atun vegi ear bugent taragn maigher a sétg, parquegl segi el ideal da cultivar el an Tumbleastga.

Safràna e egn product antschartgieu

Cultivar a racoltar e egn tgossa. Mo igl e ear da vender la racolta. «Igl bleav vend jou an vendita directa an pacatadis da 120 milligramms». Dantànt vegi el la sia cliantela a graztga agl internet survigni el ampustaziùns da l'antiera Svizra. La Stizunetta da Veulden, la susta sper l'autostrada a Tusàn ad an otras stizùn vendan ear sia safràna. Mo Othmar Caviezel venda betga me tala, el e ear inovativ ad à creò egn pralina da safràna c'è davantada egn spezialitad tant tschartegada sco squisita. A gea c'el palainta c'el vegi ànc otras ideias par products da safràna.

Plenavànt e'gl ancunaschaint ca la safràna à egn efect medizinal, parquegl àl ear apotecas sco cliantela. Studis damussian ca la safràna vegi egn bün efect ancunter depressiùns. Risdànd da tut quegl, prendàl las flurs scarplidas à stearna ellas se par las reasch. «Pavel pigls avieuls», constetscha'l, dantànt ca schoms sgolan natier a giòdan igl pastg.

Igl davos ons à Othmar Caviezel ànc antschieit cun egn proxima cultura: El plànta uss ear trefeg da tschagrùn. Mo an que conex segi igl moler igl ple tgear. Igl proxim mulegn satgata a San Giagl. Lez mola igl sieus trefeg an duas qualitads, egn fegna ad egn ple gruglia. Amaduas vignan stimadas sco speztga par dar aroma a pàns, pastas, pizocals, fundues a salatas.

Turnànd anviers tgea, exprima Othmar Caviezel sieus ple grànd giavisch suainter igl on giubilair: «Jou ve bagn la fearma sprànza ca meas unfànts fetschian anavànt que manaschi.» Lez e dantànt davanto egn mussaveias par blears oters agl Grischùn.

■ LIGIER AD AMPRENDER

Igl cudesch d'unfànts digl Parc Natiral Bavregn

(fmr/nl) La famiglia da cudeschs d'unfànts an sutsilvan e davantada ple grànda. Igl nov cumember à num «Cuntrada da palé da L'Alp Anarosa – Egna stad cun l'Ana a la Rosa». Igl sattracta d'egn cudesch digl Parc Natiral Bavregn c'è vagnieu publitgieu gl'on passo an tudestg ad ussa cumpleto cun la versiùn rumàntscha.

Igl cudesch e egn lavur da semester digls students, Mauro Giovanoli a Céline Guillod, da la Scola òta turitgesa par szienzas aplitgeadas da Wädenwil (ZHAW). Preschanto igl cudesch à Christina Casparis, manadra digl post par Turissem mievel & Scolaziùn digl Parc Natiral Bavregn, a caschùn da la radunàntza generala da l'Uniun Rumantscha Grischun Central. L'idea da translatar igl cudesch segi vagnida lantschada da Gierina Michael, translato vegi el Sina-Mara-Merta Hassler, ascheia Christina Casparis.

Agl cudesch raquenta la vatga mama Ana da las aventuras ca la sia vadeala Rosa ad ella àn passanto durànt egn stad se d'alp. Igl liacs prinzipals da l'istorgia san ign visitar viagiànd tras igl territori da las quater alps ca sanumnan tutas anzemel Alp Anarosa. Igl cudesch par l'antiera famiglia segi parquegl betga me egn bün mied da divertimaint, mobagn el porschi ear ànc infurmaziùns nizevlas davart cuntradas da palé a l'agricultura sen/an las muntognas cun preschantar lur flora a fauna, concluda Christina Casparis.

La cuvearta digl cudesch rumantsch-tudestg «Cuntrada da palé da L'Alp Anarosa – Egna stad cun l'Ana a la Rosa». FOTO MAD

■ PARC NATIRAL

Promover lavur a distànza

(frm/bt) Las pussevladads da luvrar independentameing digl domizil en carschidas fetg igls davos ons. Igl Parc natiral Bavregn vut nizagear que trend ad à svilupo tres propostas an cunlavr cun la ponderera turitgesa «Dezentrum». Cun quell'iniziativa vut igl PNB sustaner la lavur a distànza agl sieus antschieis, organisànd tres luvratoris par infurmar a discussiunar las ideias. «Jou ve l'impressiùn, ca bagn anqual interpresa pintga à fatg partrats, p.ex. co fatschandar la partiziùn administrativa sutocupada. Forza dess anqual patrùn ear bugent utro tala lavur. Mo a tgi? Igl nos tres luvratoris en quintos gest par da quels patrùns ca drovan igl nos sustegn an que conex», gi Ramona Liebeton, la manadra digl PNB.

Egna proposta partutga la tscheartga da locals adatos ad andrezs moderns par la lavur a distànza. La savunda proposta à an mira da dar a tschains localitads vidas a gists. La tearza idea cuntegna igls aschinumnos work hostels, albierts da luvrar, par tala cliantela, cun porscher ad ella igl post da lavur, la parnotgaziùn ad organisànd excursiùns par ella.

Par preschantar quell'ideas vignan organisadas tres ocurenzas: a Stussavgia Platz igls 3 da november (09:00 - 10:30), ad Andeer igls 4 da november (12:00 - 13:30, agl Hotel Fravi) ad a Spleia igls 5 da november (15:30 - 17:00 agl Hotel Suretta). Anunzgas en da tarmeter antoc'igls 30-10-2020 ad Adrian Steiner (adrian.steiner@naturpark-beverin.ch, 081 630 60 15). Steiner stat bugent a disposiziùn par ulterius sclarimaints. Parveia da la situaziùn actuala e'gl ear pussevel da sapatizipar da las tres ocurenzas via internet.

La safràna da Donat

DA BARTOLOME TSCHARNER/FMR

■ Da sis ons annà cultiveschan Claudia a Peider Michael da Donat crocus sativus a produtgeschan safràna. Igl impuls par quella cultivaziùn vevani survagnieu digl Parc natiral Bavregn.

Lez veva alura fatg sera d'infurmaziùns davart la cultivaziùn da safràna. Quella interessava fetg Claudia a Peider Michael da Donat, ad i àn planto ànc la stad 2014 1800 tschigolas da crocus sativus sen egn surfatscha da 40 meters quadrats sen lur bagn a Stegaleta par far l'amprova, co quegl salaschi cumbinar cun la lavur sper lur manaschi agricol. Ànc lez atun àni racolto las ampremas flurs a produtgieu lur amprema safràna. Peia, i vevan la cumprova ca quella cultivaziùn da safràna funcziùni ear an Val Schons. La pratga par propi vegiani amprieu digl Beat Ruffner da Maiavella. Suainter las sias instrucziùns en igls Michaels imeadiat stos fiac a floma par quella produczziùn agrara speziala.

«Tres ons ple tard vainsa alura stagvo las tschigolas, parquegl c'ellas samultipliteschan ad igl crescha mintg'on tschigolas giuvnas ordanturn», gi Peider Michael. «Lez on vainsa stgavo var 20 000 tschigolas.» 15 000 àni puspe planto sen 4 aras. «Igl on proxim vagnainsa puspe a stgavar ellas a nus quintagn cun passa 100 000 tschigolas», aschunta el. «Mo agrandir la cultivaziùn, gliez lainsa

La plantaziùn da crocus sativus da Claudia a Peider Michael a Donat/Stegaleta cun vesta anviers igl Pez Vizàn. FOTOS CLAUDIA A PEIDER MICHAEL

betg. Quellas 4 aras en gest quegl ca mia duna ad jou rivagn da far.» A da far dat igl bleav a tut e lavur a màn: igl zarclar, racoltar, setgantar a pacatar. «Igl on pas-

so vainsa racolto antoca 1700 flurs igl gi.» Els racoltan duas geadas igl gi, la damàn ad anviers sera. «Cur c'ellas en saradas, va'gl ple dabot da scarplir ellas a spar-